

## بررسی رابطه بین عملکرد خانواده و اضطراب امتحان، با نقش واسطه‌ای تمایز یافتگی در دانش‌آموزان

ناصر یوسفی<sup>۱</sup>، احمد امانی<sup>۲</sup> و صالح حسینی<sup>۳</sup>

### چکیده

اضطراب امتحان دانش‌آموزان از جمله مهمترین مسائلی است که نوجوانان را درگیر خود می‌کند. عوامل متعددی در شکل‌گیری و تقویت اضطراب امتحان نقش دارند که از آن جمله می‌توان به عملکرد خانواده و سطح تمایز یافتگی افراد اشاره کرد. هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه بین عملکرد خانواده و اضطراب امتحان با توجه به نقش واسطه‌ای تمایز یافتگی در بین دانش‌آموزان پسر است. پژوهش حاضر با روش کمی، توصیفی و از نوع همبستگی به روش تحلیل مسیر انجام شد بدین منظور نمونه‌ای مشتمل بر ۱۴۰ دانش‌آموز به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای از میان دانش‌آموزان پسر دبیرستانی شهرستان ملایر انتخاب شدند و به ابزار پژوهش یعنی پرسشنامه‌های عملکرد خانواده (FAD)، سطح تمایز یافتگی (DSI) و اضطراب امتحان (TAQ) پاسخ دادند. داده‌های پژوهش که با استفاده از روش‌های همبستگی و تحلیل مسیر و با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS و AMOS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند، نشان دادند که عملکرد خانواده به صورت مستقیم (۰/۲۹۸-) و غیر مستقیم یعنی از طریق تمایز یافتگی (۰/۳۷-) بر اضطراب امتحان تاثیرگذار است و هر کدام از متغیرهای عملکرد خانواده و تمایز یافتگی رابطه منفی معناداری با اضطراب امتحان دارند.

**واژه‌های کلیدی:** تمایز یافتگی، اضطراب امتحان، عملکرد خانواده، دانش‌آموزان

۱. دانشیار مشاوره گروه مشاوره، دانشگاه کردستان

۲. دانشیار مشاوره گروه مشاوره، دانشگاه کردستان

۳. نویسنده‌ی رابط: کارشناس ارشد مشاوره خانواده، دانشگاه کردستان (hoseinisaleh@gmail.com)

تاریخ دریافت مقاله: ۹۴/۹/۲۱

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۵/۶/۲۰

**مقدمه**

از جمله هیجان‌های منفی که نقش اصلی در زندگی هر کسی بازی می‌کند، اضطراب است (هیل و ویگفیلد<sup>۱</sup>، ۱۹۸۴؛ رضازاده و توکلی، ۲۰۰۹). اضطراب حالتی است که تقریباً در همه‌ی انسان‌ها در طول زندگی‌شان به درجات مختلف بروز می‌کند به طوری که هرکس در زندگی خود حداقل یک‌بار این احساس را تجربه کرده است (فایل و هاید<sup>۲</sup>، ۲۰۱۲). از جمله موقعیت‌هایی که منجر به بروز هیجان‌های منفی نظیر اضطراب می‌شود، موقعیت امتحان می‌باشد (موسوی و همکاران، ۱۳۸۷). اضطراب امتحان<sup>۳</sup> یکی از مهمترین جنبه‌های انگیزش منفی است و اثرات نامطلوبی بر عملکرد دانش‌آموزان دارد (هیل و ویگفیلد، ۱۹۸۴؛ رضازاده و توکلی، ۲۰۰۹). اضطراب امتحان اصطلاحی کلی است که به نوعی اضطراب یا هراس اجتماعی خاص اشاره دارد که فرد را در مورد توانایی‌هایش دچار تردید می‌کند و پیامد آن کاهش توان مقابله با موقعیت امتحان است (پارکس-استم و همکاران<sup>۴</sup>، ۲۰۱۰). به عبارتی دیگر، اضطراب امتحان یک واکنش هیجانی ناخوشایند به موقعیت ارزیابی است (رجبی، ابوالقاسمی و عباسی، ۱۳۹۱).

آسیب روانی اصولاً یک مشکل درون فردی در یک عضو خانواده نیست، بلکه یک فرآیند تعاملی در بین اعضای خانواده است. پژوهش‌ها نشان می‌دهد بین عملکرد ضعیف خانواده و ابتلای فرزندان به علائم جسمی، اضطراب، اختلال خواب، افسردگی و اختلال در کارکرد اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد (زرگر و همکاران، ۱۳۸۶). اکثر افراد ناسازگار و مساله‌دار وابسته به خانواده‌های آسیب دیده هستند و فرزندان که مربوط به خانواده‌های پرکشمکش می‌باشند به سبب عدم برخورداری از آرامش روانی و عدم تمرکز و آشفتگی، بیشتر در معرض رفتارهای

- 
1. Hill, & Wigfeld
  2. File & Hyde
  3. test anxiety
  4. Parks-Stamm, Gollwitzer, & Oettingen

بررسی رابطه‌ی بین عملکرد خانواده و اضطراب امتحان، با نقش واسطه‌ای تمایز یافتگی در دانش‌آموزان

ناسازگارانه قرار دارند (ساقی و رجایی، ۱۳۸۷). با توجه به این توضیحات نقش عملکرد خانواده<sup>۱</sup> در رابطه با هیجان‌های منفی مانند اضطراب امتحان می‌تواند پررنگ باشد، ارتباطی که کمتر در پژوهش‌ها به آن پرداخته شده است.

عملکرد خانواده جنبه مهم محیط خانواده است که سلامت جسمی، اجتماعی و هیجانی کودک را تحت تاثیر قرار می‌دهد. (سیلبورن و همکاران<sup>۲</sup>، ۲۰۰۶). به عبارت دیگر عملکرد خانواده روشی است که در آن اعضا در ارتباط اجتماعی و احساسی با حفظ روابط خویشاوندی با یکدیگر هستند و هم‌چنین راهی است که افراد برای حل مشکل‌های خود تصمیم‌گیری می‌کنند (پوجداس بوتی و کولیگ<sup>۳</sup>، ۲۰۱۴). الگوی عملکرد خانواده از نظر اپشتاین (۱۹۸۳) بیشتر مربوط به ویژگی‌های خانواده و شیوه‌های سیستمی و مراوده بین اعضای آن است تا مربوط به ویژگی‌های درون روانی یک به یک اعضای خانواده و شامل هفت بُعد موسوم به ارتباط، آمیزش عاطفی، ایفای نقش، عملکرد کلی، حل مشکل، همراهی عاطفی و کنترل رفتار می‌باشد (به نقل از ساعتچی و همکاران، ۱۳۸۹). به بیان دیگر عملکرد خانواده یعنی توانایی خانواده در هماهنگی یا انطباق با تغییرات ایجاد شده در طول حیات، حل کردن تعارض‌ها، همبستگی بین اعضا و موفقیت در الگوهای انضباطی، رعایت حد و مرز میان افراد و اجرای مقررات و اصول حاکم بر این نهاد با هدف حفاظت از کل نظام خانواده است (پرتز و همکاران<sup>۴</sup>، ۱۹۹۲؛ به نقل از مجردکاهانی و قنبری‌هاشم‌آبادی، ۱۳۹۰).

آن چه بنظر نقش مهمی در رابطه عملکرد خانواده با هیجان‌های منفی مانند اضطراب امتحان دارد توانایی جداسازی نسبی اعضای خانواده و مراقبت از خود در شرایط حساس و هیجان‌های

1. Family function
2. Silborn, Zubrick, DeMaio, Shepherad & Greeffin
3. Pujadas Botey & Kulig
4. Portes, Howell, Brown, Eichenberger & Mas

متفاوت است. مفهومی که بوئن مطرح کرد. بوئن<sup>۱</sup> (۱۹۷۸) مفهوم تمایز یافتگی<sup>۲</sup> را در تمامی فرهنگ‌های همگانی مطرح کرد و استدلال کرد که تمایز خود نقش مهمی را در کارکرد بهینه افراد صرف نظر از فرهنگ ایفا می‌کند (پلگ و رهال، ۲۰۱۲).

خانواده به‌عنوان نخستین پایگاه شکل‌گیری شخصیت، اساسی‌ترین عامل به‌وجودآورنده تمایز یافتگی یا استقلال عاطفی فرد است (سلیمان نژاد، ۱۳۸۸). در تئوری سیستمی بوئن اعتقاد بر این است که تمامی نشانه‌ها مانند بیماری‌ها و مشکل‌های اجتماعی و حتی خود متمایز سازی اندک با کارکرد ناسالم خانوادگی ارتباط مثبتی دارد (هراس<sup>۳</sup>، ۲۰۰۸). یکی از ویژگی‌های خانواده سالم، کمک به اعضای خود در جهت تمایز یافتگی است، به این معنا که افراد خانواده یاد بگیرند کارکردهای عقلانی و احساسی خود را از هم و کارکرد خود را از اعضای خانواده تفکیک دهند (سلم<sup>۴</sup>، ۲۰۰۲). از نظر بوئن نوعی نظام عاطفی بر ساختار خانواده حاکم است که قابلیت انتقال بین نسلی دارد و سلامت روانی فرد در گرو سطح تفکیک و جدایی وی از این نظام‌هاست (رویتبرد و مایرینا، ۲۰۰۸). طبق الگوی بوئن فردی که به خود تمایزی متعادل از خانواده رسیده باشد، کمترین سطح اضطراب و نشانگان روان‌شناختی را دارد (اسکورن و فریدلندر<sup>۵</sup>، ۱۹۹۸).

هر چه امتزاج و درگیری خانواده بیشتر باشد، احتمال اضطراب و بی‌ثباتی بیشتر خواهد بود و تمایل خانواده برای یافتن راه حل از طریق جنگ و نزاع، فاصله‌گیری و اختلال در عملکرد بیشتر خواهد شد (گلدنبرگ و گلدنبرگ، ۲۰۱۲). در همین راستا فیشر<sup>۶</sup> (۲۰۰۶) نیز مطرح می‌کند که افراد تمایز یافته برای سهم شدن در اضطراب به آسانی تحت تاثیر دیگران قرار نمی‌گیرند و نشانه آسیب را نشان نمی‌دهند. افراد خود متمایز یافته در مورد هویت خویش امنیت دارند و وجود این

1. Bowen
2. differentiation
3. Heras
4. Selm
5. Skowron & Friedlander
6. Fischer

بررسی رابطه‌ی بین عملکرد خانواده و اضطراب امتحان، با نقش واسطه‌ای تمایز یافتگی در دانش‌آموزان

امنیت مانع بروز اضطراب بیمارگون خواهد شد. این افراد در شرایط اضطراب امتحان عواطف و احساسات خود را مهار می‌کنند و تصمیم صحیح و منطقی می‌گیرند. زیرا بار روانی که به دانش‌آموزان در امتحان وارد می‌شود سبب می‌شود تا تمرکز خود را از دست بدهد و نتواند از زمان خود بیشتر و مفیدتر استفاده کند (آقاجانی و همکاران، ۱۳۹۳).

تمایز اعضای خانواده یک شاخص کلیدی عملکرد خانواده است (حسینیان و نجفلوی، ۱۳۹۲). به اعتقاد می‌لر<sup>۱</sup> (۲۰۰۴) پیامد عمده سطح پایین تمایز یافتگی تجربه اضطراب مزمن توسط اعضای خانواده است. کر و بوئن<sup>۲</sup> (۱۹۸۸) بر این باورند که هر اندازه اضطراب مزمن افزایش یابد به همان اندازه سطح تمایز یافتگی کاهش می‌یابد. به اعتقاد یونگ و لانگ<sup>۳</sup> (۲۰۰۷) شدت واکنش افراد به این اضطراب مبتنی بر این است که چطور خانواده‌ی اصلی فرد اضطراب را انتقال می‌دهد. بنابراین گرچه اضطراب ممکن است مطابق با ساختار خانواده یا سیستم‌های فرهنگی فرد به طور متفاوتی نمود پیدا کند، با این وصف پدیده مشابهی برای همگان است (حسینیان و نجفلوی، ۱۳۹۲). گیسون و دونیگیان<sup>۴</sup> (۲۰۰۶) در پژوهش‌های خود به این نتیجه رسیده‌اند که افراد خودتمایز یافته به آسانی تحت تاثیر فشارهای دیگران برای سهیم شدن یا جذب اضطراب آن‌ها قرار نمی‌گیرند. نتایج پژوهش اسکورن<sup>۵</sup> (۲۰۰۴) نیز ارتباط بین تمایز یافتگی و اضطراب را نشان می‌دهد.

نتایج پژوهش آقاجانی و همکاران (۱۳۹۳) نیز نشان می‌دهد که آمیختگی با دیگران بر روی اضطراب امتحان دانش‌آموزان تاثیر دارد. این نتایج با یافته‌های تحقیقات هافمن، ساویر، ویت و اوه<sup>۶</sup> (۲۰۱۰)، گیسون و دونیگیان (۲۰۰۶)، پاپکو<sup>۷</sup> (۲۰۰۲)، تریفونی و شاهینی (۲۰۱۱)، مردیت و

1. Miller
2. Kerr & Bowen
3. Young, & long
4. Gibson, John, Donigian & Jermiah
5. Skowron
6. Hofmann, Sawyer, Witt & Oh
7. Popko

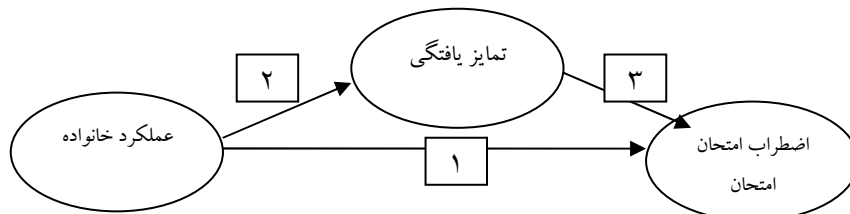
همکاران<sup>۱</sup> (۲۰۰۶) و گرین و همکاران<sup>۲</sup> (۲۰۰۴) هم خوانی دارد. در پژوهش‌هایی که در مورد سلامت روانی و سطوح خودتمایزی صورت گرفته، نتایج نشان دادند که افرادی که دارای سطوح خودتمایزی بالا هستند، اضطراب و افسردگی کمتری داشتند (هابر<sup>۳</sup>، ۱۹۸۴ و یوسفی، ۱۳۸۹). در مورد رابطه عملکرد خانواده با تمایزیافتگی پژوهش غفاری و مهینی (۱۳۹۳) بیانگر این بود که با افزایش تمایزیافتگی، عملکرد خانواده بصورت مثبت افزایش می‌یابد و بین تمایزیافتگی و مؤلفه‌های آن با عملکرد خانواده در دانشجویان متاهل رابطه وجود دارد که این موارد با نتایج تحقیقات جانسون و همکاران<sup>۴</sup> (۲۰۰۱)، هراس (۲۰۰۸) و بجوگرین<sup>۵</sup> (۲۰۱۰) هم خوان بود. نتایج پژوهش مومنی و علیخانی (۱۳۹۲) نیز بیانگر این بود که عملکرد خانواده با استرس، اضطراب و افسردگی رابطه منفی و معناداری دارد که این یافته‌ها با نتایج پژوهش‌های ساقی و رجایی، (۱۳۸۷)، سیلبورن و همکاران (۲۰۰۶)، قمری و خوشنام (۱۳۹۰) و زرگر و همکاران (۱۳۸۶) هم خوان بود. در بخش دیگر این پژوهش نتایج نشان داد که بین تمایزیافتگی با استرس و اضطراب و افسردگی رابطه معناداری وجود دارد. این یافته‌ها نیز با نتایج مطالعه‌های گوازی<sup>۶</sup> (۱۹۹۴)، هوپر و دیپوی<sup>۷</sup> (۲۰۱۰)، سانداگ و جانکوسکی<sup>۸</sup> (۲۰۱۰) و گابل من<sup>۹</sup> (۲۰۱۲) هم خوان بوده است.

با توجه به نقش تاثیرگذار اضطراب امتحان در سلامت روان افراد و خانواده‌ها و جامعه‌ی قابل توجهی که به‌طور مستقیم و غیرمستقیم با این پدیده درگیر است و این که توجه چندانی در

- 
1. Meredith, Strong & Feeney
  2. Greene, Miller, Crowson & Akey
  3. Haber
  4. Johnson, Thorgren & Smith
  5. Bjuggren
  6. Gavazi
  7. Hooper & DePuy
  8. Sandage, & Jankowski
  9. Gabelman

### بررسی رابطه‌ی بین عملکرد خانواده و اضطراب امتحان، با نقش واسطه‌ای تمایز یافتگی در دانش‌آموزان

پژوهش‌های گذشته به نقش خانواده و عوامل مرتبط با آن در ایجاد و فراگیری اضطراب امتحان صورت نپذیرفته، شناسایی و پی بردن به عوامل مرتبط با اضطراب امتحان بسیار حائز اهمیت است. مجموع پژوهش‌های ذکر شده در مورد عملکرد خانواده و اضطراب امتحان و تمایز یافتگی این ایده را مطرح می‌کند که در ارتباط بین عملکرد خانواده و اضطراب امتحان، عامل دیگری مانند تمایز یافتگی می‌تواند نقش واسطه‌ای ایفا کند به این صورت که علاوه بر تاثیر مستقیمی که عملکرد خانواده‌ها در اضطراب امتحان افراد دارند (مسیر ۱ در شکل ۱)، تمایز یافتگی آن‌ها نیز هم به صورت مستقیم بر اضطراب امتحان تاثیر خواهد داشت (مسیر ۳ در شکل ۱) و هم باعث تشدید تاثیر گذاری عملکرد خانواده بر اضطراب امتحان خواهد شد (مجموع دو مسیر ۱ و ۳ در شکل ۱). با این تفاسیر مساله پژوهش حاضر این است که آیا رابطه‌ی بین عملکرد خانواده با اضطراب امتحان با نقش واسطه‌ای تمایز یافتگی برقرار است؟



شکل ۱. الگوی پیشنهادی برای ارتباط بین عملکرد خانواده و اضطراب امتحان و تمایز یافتگی

## روش

پژوهش حاضر با روش کمی، توصیفی و از نوع همبستگی به روش تحلیل مسیر انجام شد. **جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری:** جامعه‌ی آماری این پژوهش را کلیه دانش‌آموزان پسر دوره دبیرستان شهرستان ملایر تشکیل دادند که در رشته‌های نظری (ریاضی فیزیک، علوم تجربی و علوم انسانی) در سال تحصیلی ۹۴-۹۳ مشغول به تحصیل بودند. هرچند درباره‌ی حجم نمونه بهینه

برای چنین پژوهش‌هایی توافق عمومی وجود ندارد، اما علاوه بر توصیه‌های کلاین (۱۹۹۸) مبنی بر انتخاب ۲۰ نفر به ازای هر پارامتر و در نظر گرفتن ریزش احتمالی و افزایش دقت و هم‌چنین قابلیت تعمیم‌پذیری یافته‌های نمونه به جامعه و هم‌چنین توجه به جدول مورگان و سرانجام این که در پژوهش حاضر تحلیل مسیر یک مدل مدنظر خواهد بود و توجه به تعداد متغیرها ضروری است، حجم نمونه ۱۴۰ نفر در نظر گرفته شد. این مقدار نمونه به روش تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شد بدین ترتیب که از بین مناطق سه‌گانه آموزش و پرورش شهر ملایر یک منطقه و از بین مدارس موجود در این منطقه چهار مدرسه و از بین کلاس‌های موجود در مدارس انتخاب شده دو کلاس بصورت تصادفی انتخاب شدند. ابزارهای به کار رفته در پژوهش عبارتند از:

**پرسشنامه‌ی عملکرد خانواده FAD:** ابزار سنجش عملکرد خانواده (FAD): این ابزار، نخستین بار در سال ۱۹۸۳ توسط استین و همکاران با هدف توصیف ویژگی‌های سازمانی، ساختاری و تعاملی خانواده تهیه شده است که توانایی خانواده در سازش با حوزه‌ی وظایف خانوادگی بررسی می‌کند (اپشتاین و همکاران، ۲۰۰۷). در این پژوهش، فرم ۵۳ سوالی این پرسشنامه استفاده شد و روش درجه بندی آن لیکرت ۵ گزینه‌ای بوده است. این ابزار شش جنبه از کارکرد خانواده را مد نظر دارد که شامل: حل مساله، ارتباط، نقش‌ها، همراهی عاطفی و کنترل رفتار است که علاوه بر این‌ها، یک بعد عملکرد کلی را در بر می‌گیرد که نمره‌ی آن شامل مجموع نمره‌های ابعاد مذکور است. روایی این ابزار در متمایزسازی خانواده‌های بالینی و غیربالینی به خوبی شناخته شده است و ضریب آلفای این ابزار بین ۰/۷۲ در بعد نقش‌ها و کنترل رفتار و ۰/۹۲ در عملکرد کلی به دست آمده، که بیانگر همسانی درونی خوب آزمون است (اپشتاین و همکاران، ۲۰۰۳؛ به نقل از جانسون و همکاران، ۲۰۰۹). در ایران، اولین کوشش‌های علمی برای هنجاریابی این ابزار را نجاریان (۱۳۷۴) به عمل آورد (جهانگیر، ۱۳۹۱). کرامتی و همکاران

1. Kline



بررسی رابطه‌ی بین عملکرد خانواده و اضطراب امتحان، با نقش واسطه‌ای تمایز یافتگی در دانش‌آموزان

(۱۳۸۴) پایایی این آزمون را با استفاده از روش آلفای کرونباخ  $0/94$  به دست آوردند. هم‌چنین، ابزار سنجش عملکرد خانواده دارای روایی پیش بین و هم‌زمان است (ثنایی،  $1378$ ؛ به نقل از بخشی پور و همکاران،  $1391$ ).

**پرسشنامه‌ی خودتمایزسازی (DSI):** این پرسشنامه به صورت خودگزارش دهی است و برای سنجش میزان تمایز یافتگی به کار می‌رود. نسخه‌ی اولیه‌ی این پرسشنامه‌ی  $45$  گویه‌ای ابتدا توسط اسکورن و فریدلندر ( $1988$ ) ساخته شد و سپس توسط اسکورن و اشمیت ( $2003$ ) مورد تجدید نظر قرار گرفت. گویه‌های این پرسشنامه در طیف شش گزینه‌ای لیکرت (از  $1$ : به هیچ وجه درباره‌ی من درست نیست تا  $6$ : کاملاً درباره‌ی من درست است) مرتب شده‌اند و خرده مقیاس‌های واکنش هیجانی، موقعیت من، جدایی هیجانی و آمیختگی با دیگران را می‌سنجند. پاسخ‌گویان در این پرسشنامه، نمره‌ای در دامنه‌ی  $270$  تا  $45$  کسب می‌کنند که نمره‌ی بیشتر به معنی تمایز یافتگی بیشتر و نمره‌ی کم‌تر به معنی تمایز یافتگی کمتر است. اسکورن و فریدلندر، همبستگی درونی پرسش‌ها را با آلفای کرونباخ برای پرسشنامه و خرده‌آزمون‌های آن به ترتیب کل پرسشنامه  $0/88$ ، واکنش هیجانی  $0/83$ ، جدایی هیجانی  $0/80$  گزارش کردند (کرامتی و همکاران،  $1391$ ). پایایی پرسشنامه و خرده‌آزمون‌های آن در نمونه‌ی ایرانی در پژوهش نجف-لویی به ترتیب برای کل پرسشنامه  $0/72$ ، واکنش هیجانی  $0/81$ ، جدایی هیجانی  $0/76$ ، آمیختگی با دیگران  $0/79$  و موقعیت من  $0/64$  گزارش شده است (بیرامی و همکاران،  $1391$ ).

دو نمونه از پرسش‌های این پرسشنامه عبارتند از: «به سختی احساسات مرا نسبت به افرادی که برایم مهم هستند، بیان می‌کنم؛ حتی در شرایط استرس هم آرامش خود را حفظ می‌کنم». باید گفت که این پرسشنامه از  $4$  خرده مقیاس واکنش عاطفی (۱۱ سوال اول  $ER=$ )، آمیختگی با دیگران (۱۲ سوال  $12$  تا  $24$   $FO=$ )، موقعیت مواضع شخصی (۱۱ سوال  $24$  تا  $36$   $IP=$ ) گسلس عاطفی (۱۲ سوال  $34$  تا  $46$   $EC=$ ) تشکیل شده است.

1. Skowron & Schmitt

**پرسشنامه‌ی اضطراب امتحان ساراسون (TAQ):** این پرسشنامه را که ساراسون (۱۹۸۴) برای سنجش اضطراب امتحان طراحی کرده است شامل گویه‌های کوتاه ۳۷ ماده‌ای است و آزمودنی باید به هر ماده به صورت «درست یا غلط» پاسخ دهد. بدین ترتیب میتوان براساس یک شیوه خودگزارش دهی، به حالات روانی و تجربیات فیزیولوژیک فرد در جریان امتحان، قبل و بعد از آن دستیافت. یزدانی (۱۳۹۱) در پژوهش خود ضریب آلفا کرونباخ این پرسشنامه را ۰/۸۸ و همسانی درونی آن را ۰/۹۵ و روایی معیار آن را ۰/۷۲ گزارش کرده است. دو نمونه از پرسش‌های این پرسشنامه عبارتند از: «وقتی در یک امتحان مهم حاضر می‌شوم، به این فکر می‌کنم که شاگردان دیگر چقدر از من زرنک‌ترند وقتی به سؤالات امتحانی پاسخ می‌دهم، به نتایج شکست در امتحان فکر می‌کنم».

**روش اجرا:** روش اجرا به این شکل بود که پژوهشگر در وقت آزاد دانش‌آموزان که از پیش مشخص شده بود بین آن‌ها حاضر شد و بعد از جلب توجه و توجیه آن‌ها برای همکاری اقدام به توزیع پرسشنامه‌ها نمود و پس از حدود سی دقیقه اطلاعات جمع‌آوری شد. در مدت چهار هفته تمامی پرسشنامه‌ها گردآوری شدند. ۱۸ پرسشنامه به دلیل ناقص بودن و پاسخ‌دهی توأم با بی‌دقتی کنار گذاشته شدند و تحلیل نتایج بر پایه ۱۲۲ مورد باقی مانده صورت پذیرفت. روش تجزیه و تحلیل مورد استفاده در این پژوهش در بخش آمار توصیفی، میانگین و انحراف استاندارد و همبستگی و در بخش آمار استنباطی الگوی تحلیل مسیر بود که برای محاسبه‌ی شاخص‌های توصیفی شامل میانگین، انحراف استاندارد و همبستگی‌های مربوط به متغیرهای مورد مطالعه از نرم‌افزار SPSS22 و برای بررسی فرضیه‌ها و نقش واسطه‌ای متغیر مورد نظر از برنامه AMOS-16 استفاده شد.

## نتایج

اطلاعات توصیفی پژوهش شامل میانگین و انحراف معیار هر یک از متغیرهای مورد مطالعه و

بررسی رابطه‌ی بین عملکرد خانواده و اضطراب امتحان، با نقش واسطه‌ای تمایز یافتگی در دانش‌آموزان

ماتریس همبستگی در جدول ۱ و ۲، نتایج تحلیل مسیر که برای بررسی برازش مدل بکار رفته در شکل ۲، اطلاعات مربوط به شاخص‌های برازش کلی مدل در جدول ۳ و ضرایب مسیر برای روابط پیشنهاد شده میان متغیرهای مدل در جدول ۴ نشان داده شده است.

جدول ۱. میانگین و انحراف معیار متغیرهای عملکرد خانواده، اضطراب امتحان و تمایز یافتگی

متغیرها	M	SD
عملکرد خانواده	۱۵۳/۴۵	۲۳/۰۴
اضطراب امتحان	۱۷/۰۳	۵/۹۶
تمایز یافتگی	۱۴۸/۶۵	۱۸/۷۹

جدول ۲. ماتریس همبستگی متغیرهای مورد مطالعه

متغیرها	۱. عملکرد خانواده	۲. اضطراب امتحان	۳. تمایز یافتگی
۱. عملکرد خانواده	۱		
۲. اضطراب امتحان	-.۰/۳۳۵**	۱	
۳. تمایز یافتگی	*.۰/۱۸۹	-.۰/۲۵۵**	۱

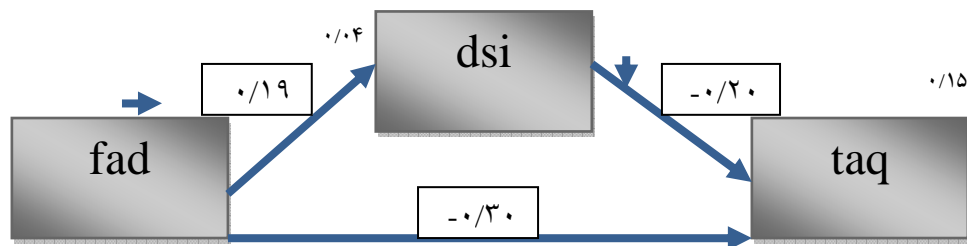
طبق نتایج مندرج در جدول ۲، بین عملکرد خانواده با تمایز یافتگی رابطه‌ی مثبت و هم‌چنین بین عملکرد خانواده با اضطراب امتحان و تمایز یافتگی با اضطراب امتحان رابطه منفی معنادار برقرار است.

به منظور بررسی اثر مستقیم و غیرمستقیم عملکرد خانواده و تمایز یافتگی روی اضطراب امتحان از تحلیل مسیر استفاده گردید. برازش آماری مدل پیشنهادی با داده‌های پژوهش با استفاده از نرم افزار Amos و با بهره‌گیری از شاخص‌های برازش مورد بررسی قرار گرفت. با توجه به شاخص‌های بدست آمده طبق جدول ۳ مدل پیشنهادی از برازش نسبتاً مناسبی برخوردار بود.

جدول ۳. شاخص‌های برازش کلی مدل

شاخص‌ها	GFI	AGFI	RMSEA
مدل	۰/۹۰۱	۰/۸۰۵	۰/۱۰۶

به طور کلی در این تحقیق از میان شاخص‌های برازش متنوعی که وجود دارد، از شاخص نیکویی برازش (GFI)، تعدیل نیکویی برازش (AGFI) و ریشه میانگین مربعات خطای تقریب (RMSEA) استفاده شد. که دو شاخص ابتدایی هر چه به یک نزدیک‌تر باشند نشان از برازش بهتر مدل پیشنهادی دارد و شاخص سوم نیز در بهترین حالت باید کمتر از ۰/۰۸ باشد که در این پژوهش شاخص‌های محاسبه شده به استانداردها نزدیک هستند و نشان می‌دهند مدل از برازش نسبتاً مناسبی برخوردار است.



شکل ۲. مدل برازش یافته رابطه بین عملکرد خانواده با اضطراب امتحان با توجه به نقش واسطه‌ای تمایز یافتگی

جدول ۴. اثرات کل، مستقیم و غیرمستقیم در مدل

اثر کل	اثر غیر مستقیم	اثر مستقیم	متغیر ملاک	متغیر پیش‌بینی کننده
-۰/۳۳۵	-۰/۰۳۷	-۰/۲۹۸	اضطراب امتحان	عملکرد خانواده
-۰/۱۹۸	—	-۰/۱۹۸	اضطراب امتحان	تمایز یافتگی
۰/۱۸۹	—	۰/۱۸۹	تمایز یافتگی	عملکرد خانواده

طبق نتایج مندرج در جدول ۴، با توجه به مسیرهای پیش‌بینی شده، رابطه عملکرد خانواده با اضطراب امتحان به وسیله نقش واسطه‌ای تمایز یافتگی مورد بررسی قرار گرفت. برای جلوگیری از پراکنده گویی و توضیحات مجزا ابتدا تمامی جدول‌ها و شکل‌ها ارائه گردید، اکنون با توجه به همین موارد به بررسی فرضیه‌های مطرح شده پرداخته می‌شود:

فرضیه اول: مدل ارائه شده با داده‌ها برازش دارد: با توجه به جدول ۳ شاخص نیکویی برازش (GFI)، تعدیل نیکویی برازش (AGFI) و ریشه میانگین مربعات خطای تقریب (RMSEA) که در این پژوهش مورد استفاده قرار گرفته اند که بیانگر برازش کلی مدل هستند. چرا که دو شاخص ابتدایی باید هرچه بیشتر به یک نزدیک باشند و شاخص سوم نیز در بهترین حالت باید کمتر از ۰/۰۸ باشد که در این پژوهش شاخص‌های محاسبه شده به استانداردها نزدیک هستند و نشان می‌دهند مدل از برازش نسبتاً مناسبی برخوردار است.

فرضیه ۲: عملکرد خانواده با اضطراب امتحان دانش‌آموزان رابطه دارد: داده‌های جدول ۲ نشان می‌دهند که نمره‌های عملکرد خانواده و اضطراب امتحان رابطه منفی معناداری با هم دارند. ضریب همبستگی به دست آمده برای این رابطه در سطح آلفای ۰/۰۱ برابر است با  $-۰/۳۳۵$ ، بنابراین با اطمینان ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت بین عملکرد خانواده و اضطراب امتحان دانش‌آموزان رابطه منفی معناداری برقرار است. این نتایج از شکل ۲ و جدول ۴ (به تفکیک روابط مستقیم و غیر مستقیم عملکرد خانواده با اضطراب امتحان) نیز قابل استنباط است.

فرضیه ۳: عملکرد خانواده با تمایز یافتگی دانش‌آموزان رابطه دارد: داده‌های جدول ۲ نشان می‌دهند که نمره‌های عملکرد خانواده و تمایز یافتگی رابطه مثبت معناداری با هم دارند. ضریب همبستگی به دست آمده برای این رابطه در سطح آلفای ۰/۰۵ برابر است با  $۰/۱۸۹$ ، بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد اطمینان می‌توان گفت بین عملکرد خانواده و تمایز یافتگی دانش‌آموزان رابطه مثبت معناداری برقرار است. این نتایج از شکل ۲ و جدول ۴ (به تفکیک روابط مستقیم و غیر مستقیم عملکرد خانواده با اضطراب امتحان) نیز قابل استنباط است.

فرضیه ۴: تمایز یافتگی با اضطراب امتحان دانش‌آموزان رابطه دارد و عامل واسطه‌ای است بین عملکرد خانواده و اضطراب امتحان: برای قسمت اول این فرضیه مراجعه به جدول شماره ۲ نشان می‌دهد نمره‌های تمایز یافتگی و اضطراب امتحان رابطه منفی معناداری با هم دارند. ضریب همبستگی به دست آمده برای این رابطه در سطح آلفای ۰/۰۱ برابر است با  $-۰/۲۲۵$ ، بنابراین با

اطمینان ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت بین تمایز یافتگی و اضطراب امتحان دانش‌آموزان رابطه منفی معناداری برقرار است. برای قسمت دوم این فرضیه مراجعه به جدول ۴ نشان می‌دهد تمایز یافتگی با حضور خود رابطه مستقیم بین عملکرد خانواده با اضطراب امتحان را که برابر با ۰/۲۹۸- بوده است را به ۰/۳۳۵- رسانده است و این بیانگر این است که حضور این متغیر باعث افزایش رابطه بین متغیر عملکرد خانواده با اضطراب امتحان شده است. لازم به ذکر است که رابطه کل بین متغیر عملکرد خانواده با اضطراب امتحان از طریق حاصل ضرب رابطه بین عملکرد خانواده با تمایز یافتگی و رابطه بین تمایز یافتگی با اضطراب امتحان حاصل می‌شود.

### بحث و نتیجه‌گیری

هدف از این پژوهش بررسی ارتباط بین اضطراب امتحان و عملکرد خانواده با نقش واسطه‌ای تمایز یافتگی بود. نتایج نشان داد که بین عملکرد خانواده و تمایز یافتگی ارتباط مثبت برقرار است که این نتیجه با یافته‌های مطالعات کیم<sup>۱</sup> (۲۰۱۲)، یانگ<sup>۲</sup> (۲۰۱۰)، تائو<sup>۳</sup> (۲۰۱۱)، بلیاد و همکاران (۱۳۹۳)، غفاری و مهبینی (۱۳۹۳)، بهرنز و همکاران (۲۰۰۰)، آماتو و همکاران<sup>۴</sup> (۲۰۰۵)، سیمون و فورمان<sup>۵</sup> (۲۰۱۰)، ویتھون و همکاران (۲۰۰۸) و بلک و همکاران<sup>۶</sup> (۲۰۱۰) هم خوانی دارد. مطابق نظریه بوئن، میزان تمایز یافتگی به تاریخچه خانوادگی و پویایی‌های عاطفی افراد اشاره دارد و چارچوبی برای درک چگونگی کارکرد سیستم عاطفی خانواده و نقش مهم آن در سازگاری فرد فراهم می‌کند (چانگ و جاله<sup>۷</sup>، ۲۰۰۹). هم چنین مطابق نظریه بوئن، کارکرد خانواده

1. Kim
2. Yung
3. Tao
4. Amato, Loomis, & Booth
5. Simon & Furman
6. Blac, Gaffney, Schlosser & Gabe
7. Chung & Gale

## بررسی رابطه‌ی بین عملکرد خانواده و اضطراب امتحان، با نقش واسطه‌ای تمایز یافتگی در دانش‌آموزان

با سطح تمایز یافتگی آن مشخص می‌شود، سیستم‌های کارآمد یا تمایز یافته، قادرند میان استقلال و صمیمیت تعادل برقرار نمایند درون این خانواده‌ها، اعضا به یکدیگر احترام می‌گذارند و مراقب هم هستند. کودکان ترغیب می‌شوند تا برای خودشان احترام قائل باشند، مهارت‌های بین فردی لازم برای مدیریت موثر مشکل‌هایی را می‌آموزند که در دوران بزرگسالی در روابط صمیمانه خود با آن‌ها مواجه خواهند شد. از این‌رو، فردیت و استقلال با روابط توأم با احترام گرم و مثبتی که والدین نسبت به یکدیگر و فرزندان نشان می‌دهند، ترغیب می‌شود. در عوض، سیستم‌های تمایز نیافته با آمیختگی هیجانی و شکست در ایجاد تعادل کارآمد میان نیاز به استقلال و صمیمیت شناخته می‌شوند. بوئن معتقد بود تمایز یافتگی توسط فرآیند انتقال چند نسلی از والدین به فرزندان منتقل می‌شود و والدین دارای سطح تمایز یافتگی بالا یا پایین، معمولاً فرزندان با همان سطح از تمایز یافتگی تربیت می‌کنند. به عبارت دیگر، وقتی که اعضای دو خانواده که کمترین سطح تمایز یافتگی را داشته‌اند، با هم ازدواج می‌کنند، همان گونه که بوئن پیش‌بینی می‌کرد دست کم یکی از فرزندان آن‌ها در اثر فرآیند فرافکنی دارای سطحی از تمایز یافتگی خواهند بود که حتی از والدینشان کمتر است (گلدنبرگ و گلدنبرگ، ۲۰۱۲).

پژوهش‌ها نشان داده است که در خانواده‌هایی که ارتباط می‌ان اعضا و تعامل‌های داخل خانواده بر اساس نزدیکی و صمیمیت و تفاهم بین افراد استوار است، همه‌ی اعضا نسبتاً علیه فشارهای زندگی مقاوم و مصون هستند (اسلامی<sup>۱</sup>، ۲۰۰۰). نقش خانواده در شکل‌گیری یا تداوم اختلال‌های روانی بسیار شناخته شده است و حجم عظیمی از یافته‌های پژوهشی نیز از این موضوع حمایت می‌کنند (ترانگکاسومبات<sup>۲</sup>، ۲۰۰۶؛ کیتر و میلر<sup>۳</sup>، ۱۹۹۰).

نتایج نشان داد که بین عملکرد خانواده و اضطراب امتحان ارتباط منفی معنادار برقرار است.

1. Islami
2. Trangkasombat
3. Keitner & Miller

پژوهش‌های متعددی نیز به ارتباط بین عملکرد خانواده و اختلال‌های اضطرابی پرداخته‌اند و نتایجی همسو با پژوهش حاضر در آن‌ها بدست آمده است که می‌توان به پژوهش‌های کاشانی و اورواشل<sup>۱</sup> (۱۹۹۰)، سولومون و همکاران<sup>۲</sup> (۱۹۸۷) امیل کمپ<sup>۳</sup> (۱۹۹۰، ۱۹۹۲)، بویر و همکاران (۲۰۰۳)، بالاش و همکاران (۲۰۰۶)، ریان و همکاران (۲۰۰۵)، فروزنده و همکاران (۱۳۹۲)، بیرامی و همکاران (۲۰۱۰)، هر و همکاران (۲۰۰۷) و بلک (۱۹۹۸)، مومنی و علیخانی (۱۳۹۲)، ساقی و رجایی (۱۳۸۷)، سیلورن و همکاران (۲۰۰۶)، قمری و خوشنام (۱۳۹۰) و زرگر و همکاران (۱۳۸۶) اشاره کرد.

خانواده‌هایی که از عملکرد ضعیف برخوردارند باعث گسستگی وجدایی عاطفی اعضای خانواده و فقدان صمیمیت، عدم انطباق‌پذیری اعضای خانواده و سطح پایین رضایت و خشنودی خانوادگی می‌شوند و در نتیجه ناسازگاری و مشکل‌های روانی در افراد پدید می‌آید. عملکرد - خانواده با سلامت روانی اعضا ارتباط دارد و هرگونه نارسایی در عملکرد خانواده تأثیر نامطلوبی به جا خواهد گذاشت. پژوهش‌ها نشان می‌دهد بین عملکرد ضعیف خانواده و ابتلای فرزندان به علایم جسمی، اضطراب، اختلال خواب، افسردگی و اختلال در کارکرد اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد.

نتایج نشان داد که بین تمایز یافتگی و اضطراب امتحان ارتباط منفی معنادار برقرار است که این نتیجه با یافته‌های پژوهش‌هایی از جمله پژوهش مومنی و علیخانی (۱۳۹۲) همسو است. یعنی هرچه میزان تمایز یافتگی در افراد بیشتر باشد به میزان آن استرس، اضطراب و افسردگی پایین خواهد بود. افراد تمایز یافته تعریف مشخصی از خود و عقاید شان دارند، آن‌ها می‌توانند جهت خویش را در زندگی انتخاب کنند و در موقعیت‌های شدیداً عاطفی که در بسیاری از افراد منجر

- 
1. Kashani & Orvaschel
  2. Solomon, Mikulincer, Freid & Wosner
  3. Emelkamp, Dehaan & Noogdium



به بروز رفتارهای غیرارادی و گرفتن تصمیمات نافرجام می‌شود، کنترل خود را از دست ندهند و با در نظر گرفتن عقل و منطق تصمیم‌گیری کنند. در مقابل، افراد تمایز نیافته که هویت تعریف شده‌ای از خود ندارند و در نقش‌ها و مسائل بین شخصی موجود همراه با موج عاطفی خانواده حرکت می‌کنند، اضطراب مزمن بالایی را تجربه می‌کنند و مستعد مشکل‌های روان‌شناختی و بروز نشانه‌های بیماری هستند (شکیبایی، ۱۳۸۵). این یافته‌ها با نتایج مطالعه‌های گاوآزی (۱۹۹۴)، هویر و دیپوی (۲۰۱۰)، سانداگ و جانکوسکی (۲۰۱۰)، گابل من (۲۰۱۲) هم خوان بوده است که نشان دادند بین تمایز یافتگی، استرس و اضطراب و سلامت روابط معنی‌دار وجود دارد. هم‌چنین در تایید این نتایج، پژوهش‌هایی که در مورد سلامت روانی و سطح خودتمیزی صورت گرفته، نشان دادند که افرادی که دارای سطح خود تمیزی بالا هستند، نشانگان بیماری روانی و مشکل‌های روان‌شناختی کمتر از خود نشان می‌دهند، که می‌توان به پژوهش‌های فیشر (۲۰۰۶)، بارتل و گرگوری (۲۰۰۳)، تاسون و فریدلندر (۲۰۰۰)، هابر، (۱۹۸۴)، پلگ-پاپکو (۲۰۰۲)، اسکورن و همکاران (۲۰۰۳) و شکیبایی (۱۳۸۵) اشاره کرد. هم‌چنین نتایج این پژوهش که نشان می‌دهد آمیختگی با دیگران بر روی اضطراب امتحان دانش‌آموزان تاثیر دارد با یافته‌های پژوهش آقاجانی و همکاران (۱۳۹۳)، هافمن، ساویر، ویت و اوه (۲۰۱۰)، گیسون و دونیگان (۲۰۰۶)، پاپکو (۲۰۰۲)، تریفونی و شاهینی (۲۰۱۱)، مردیت و همکاران (۲۰۰۶) و گرین و همکاران (۲۰۰۴) هم خوانی دارد.

به منظور مستحکم کردن رابطه بین عملکرد خانواده با اضطراب امتحان و یافتن عوامل احتمالی موثر در ارتباط بین این دو متغیر اقدام به انتخاب متغیری که با متغیر مستقل همبستگی داشته باشد به عنوان متغیر واسطه‌ای شد. در این پژوهش از متغیر تمایز یافتگی که در پژوهش‌های پیشین رابطه‌اش بارها با متغیر عملکرد خانواده اثبات شده و از لحاظ تئوری نیز می‌تواند عامل مهمی در ارتباط بین عملکرد خانواده با اضطراب بویژه اضطراب امتحان باشد، به عنوان متغیر واسطه استفاده گردید که با توجه به نتایج بدست آمده ناشی از تجزیه و تحلیل داده‌ها نقش آن در این رابطه تایید گردید.

بطور کلی یافته‌ها نشان می‌دهند که مدل ارائه شده با داده‌ها برازش نسبتاً مطلوبی دارد. متغیر

عملکرد خانواده هم بصورت مستقیم و هم بصورت غیرمستقیم (از طریق متغیر تمایز یافتگی) با متغیر اضطراب امتحان رابطه دارد. مطالعه‌ی حاضر محدود به دانش‌آموزان سوم دبیرستان بود، لذا تعمیم یافته‌ها به سایر نمونه‌های دیگر باید با احتیاط صورت پذیرد. هم‌چنین میزان روابط به دست آمده می‌تواند بیانگر این باشد که در پژوهش‌های آتی، پژوهشگران علاقه‌مند به این حیطه علاوه بر متغیر میانجی حاضر در این پژوهش، متغیرهای دیگر را نیز به عنوان عامل واسطه‌ای در این رابطه وارد کنند. با توجه به نتایج پژوهش حاضر مبنی بر رابطه بین عملکرد خانواده با اضطراب امتحان و نقش واسطه‌ای تمایز یافتگی پیشنهاد می‌شود برای بهبود نقش خانواده‌ها در وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان و کاستن از اضطراب امتحان آن‌ها که انرژی فراوانی را از آن‌ها خواهد گرفت، کارگاه‌ها و جلسه‌های راهنمایی و حتی مشاوره گروهی و فردی در انجمن‌های اولیا و مربیان مدارس در خصوص اهمیت روابط خانوادگی اعضا بر آینده دانش‌آموزان تشکیل گردد و در آن‌ها آموزش‌های لازم به والدین و کلیه اعضای خانواده برای بهبود روابط و بالا بردن سطح تمایز یافتگی افراد خانواده ارائه شود چرا که سنگ بنای عملکردهای مختلف افراد در بزرگسالی، در سنین کودکی و با توجه به عوامل متعددی از جمله تمایز یافتگی شکل خواهد گرفت و هم‌چنین درمانگران عرصه تعلیم و تربیت در امور مدرسه و خانواده می‌توانند در کارهای بالینی خود از نتایج این پژوهش استفاده کنند.

## منابع

- ابوالقاسمی، عباس (۱۳۸۲). *اضطراب امتحان*. اردبیل، انتشارات نیک آموز.
- آقاجانی، طهمورث؛ شوقی، بهزاد و نعیمی، سارا (۱۳۹۳). تحلیل روابط ساختاری بین آموزش خودتمایزسازی با اضطراب امتحان و باورهای خودکارآمدی. *دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی*، ۱(۱۵)، ۴۳-۳۴.
- بارکر، فیلیپ (۱۹۸۶) خانواده درمانی پایه. ترجمه محسن دهقانی و زهره دهقانی (۱۳۸۲) تهران: انتشارات رشد.

بررسی رابطه‌ی بین عملکرد خانواده و اضطراب امتحان، با نقش واسطه‌ای تمایز یافتگی در دانش‌آموزان

باعزت، فرشته و ایزدی‌فر، راضیه (۱۳۸۸). *اضطراب امتحان: مفاهیم و نظریه‌ها، تشخیص و درمان*. تهران: نشر نیاک.

بلیاد، محمدرضا؛ ناهیدپور، فرزانه؛ آزادی، شهدخت و یادگاری، هاجر (۱۳۹۳). نقش خانواده اصلی در تمایز خود و تعارضات زناشویی، *روان پرستاری*، ۲(۲)، ۹۱-۸۱.

بیرامی، منصور؛ فرنام، علی‌رضا؛ قلی‌زاده، حسین؛ ایمانی، مهدی و پیرزاده، جابر (۱۳۹۱). مقایسه کارکردهای خانوادگی بیماران وسواسی - اجباری با افراد سالم، *مجله علمی، پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی ارومیه*، ۴(۲۱)، ۳۶۰-۳۵۴.

جهانگیر، پانته‌آ (۱۳۹۱). مقایسه عملکرد خانواده و رضایت مندی زناشویی در زنان متأهل شاغل و غیر شاغل شهر تهران. *فصلنامه علمی پژوهشی تحقیقات مدیریت آموزشی*، ۴(۱۲)، ۱۹۱-۱۷۷.

حسینی، میترا و سامانی، سیامک (۱۳۹۱). ارتباط ابعاد عملکرد خانواده و خودتنظیمی فرزندان، *فصلنامه خانواده‌پژوهی*، ۸(۳۱)، ۳۱۷-۳۰۵.

حسینیان، سیمین و نجف‌لوی، فاطمه (۱۳۹۰). رابطه تمایز خود با نشان‌گان روان‌شناختی و جسمی در زنان مراجعه کننده به مرکز مشاوره، *زن و مطالعات خانواده*، ۳(۱۱)، ۴۴-۲۹.

رجبی، سعید؛ ابوالقاسمی، عباس و عباسی، مسلم (۱۳۹۱). نقش عزت نفس و اضطراب امتحان در پیش بینی رضایت از زندگی دانش‌آموزان پسر دارای اختلال ریاضی. *مجله ی ناتوانی های یادگیری*، ۱(۳)، ۶۶-۶۲.

زرگر، فاطمه؛ عاشوری، احمد؛ اصغری‌پور، نگار و عاقبتی، اسماء (۱۳۸۶). مقایسه عملکرد خانواده بیماران مبتلا به اختلال افسردگی عمده با بیماران بدون اختلال های روان پزشکی در شهر اصفهان. *مجله تحقیقات علوم رفتاری*، ۲(۵)، ۱۰۶-۹۹.

ساعتچی، محمود؛ کامکاری، کامبیز و عسکریان، مهناز. (۱۳۸۹). *آزمون‌های روان‌شناختی*. تهران: ویرایش.

ساقی، حسین و رجایی، علیرضا. (۱۳۸۷). بررسی رابطه ادراک نوجوانان از عملکرد خانواده با سازگاری آنها. *مجله اندیشه و رفتار*، ۳(۱۰)، ۷۷-۷۱.

سلیمان‌نژاد، اکبر. (۱۳۸۸). تاثیر روان‌نمایش‌گری بر افزایش تمایز یافتگی فرد از خانواده در دانشجویان پرستاری. *مجله پزشکی ارومیه*، ۲۱(۱)، ۵۲-۴۲.

غفاری، مظفر و مهینی، شهرام (۱۳۹۳). بررسی رابطه‌ی رضامندی از روابط و تمایز یافتگی با عملکرد خانواده در دانشجویان متاهل، *فصلنامه شخصیت و تفاوت‌های فردی*، ۳(۴)، ۵۷-۳۹.

کارلسون، ج. اسپری، ال. و لويس، جی (۱۳۷۸). خانواده درمانی: تضمین درمان کارآمد. ترجمه‌ی شکوه نوایی نژاد. تهران: انتشارات سازمان انجمن اولیا و مربیان.

مجرد کاهانی، امیرحسین و قنبری هاشم‌آبادی، بهرام‌علی (۱۳۹۰). ارزیابی اثربخشی مداخله‌های آموزشی روانی گروهی بر عملکرد خانواده بیماران مبتلا به اختلال‌های خلقی. *فصلنامه‌ی مشاوره و روان‌درمانی خانواده*، ۲، ۴۱۲-۳۹۹.

موسوی، معصومه؛ حق‌شناس، حسن؛ علیشاهی، محمدجواد و نجمی، بدرالدین (۱۳۸۷). اضطراب امتحان و برخی از عوامل فردی- اجتماعی مرتبط با آن در دانش‌آموزان دبیرستانی شهر شیراز. *تحقیقات علوم رفتاری*، ۱(۶)، ۲۵-۱۷.

مومنی، خدامراد و علیخانی، مصطفی (۱۳۹۲). رابطه عملکرد خانواده، تمایز یافتگی خود و تاب‌آوری با استرس، اضطراب و افسردگی در زنان متاهل شهر کرمانشاه، *فصلنامه مشاوره و روان‌درمانی خانواده*، ۲(۳)، ۳۲۰-۲۹۷.

Abolghasemi, A. (2004). Test Anxiety. first edition. Ardabil: *nick amooz publication*. (Persian)

Aghajani, T; Shoghi, B; Naimi, S. (2015). Analysis of Structural Relationships of Self-differentiation Training With Test Anxiety and Self-efficacy Beliefs. *Knowledge & Research in Applied Psychology*, 1(15), 34-43. (Persian)

Baezat, F & Ezadifar, R (2009). Test Anxiety: Concepts and theories, Diagnosis and Treatment. Tehran: *niyak Publication*. (Persian)

Barker, P (1986). Basic family therapy. Dehghani, mohsen; dehghani, Zohreh(2004), Tehran, *roshd publication*. (Persian)

Bayrami, M; Farnam, A; gholizadeh, H; Imani, M; Pirzadeh, J.(2012). Comparison of family functions Between OCD patients and healthy individuals, *the journal of urmia university of medical sciences*, 4(21), 354-360. (Persian)

Belyad, M; nahidpour, Farzaneh; A, shahdokht & Yadegari, H. (2015). The role of family of origin in differentiation of self and marital conflicts. *Iranian Journal of Psychiatric Nursing*, 2(2), 81-91. (Persian)

- Bjuggren, P. (2010). The Impact of Vote Differentiation on Investment Performance in Listed Family Firms. *Family Business Review* December, 23(4), 327-340.
- Botey, A. P., & Kulig, J. C. (2014). Family functioning following wildfires: recovering from the 2011 slave lake fires. *Journal of Child and Family Studies*, 23(8), 1471-1483.
- Bowen, M. (1978). *Family therapy in clinical practice*. Jason Aronson.
- Carlson, j; spri, L & loeis, J. (2000). Family Therapy: Ensure efficient treatment. Navabi nejad, shokoh. Tehran. Publication of *anjoman oliya , morabian*. (Persian)
- Epstein, N. B., Baldwin, L. M., & Bishop, D. S. (1983). The McMaster family assessment device. *Journal of marital and family therapy*, 9(2), 171-180.
- File, S. E., & Hyde, J.R.G. (2012). Can social interaction be used to measure anxiety?. *British journal of pharmacology*, 62(1), 19-24.
- Fischer, T. F. (2006). Are you still performing human sacrifice? *Journal of Social and Behavioral Sciences*, 15, 347-361.
- Gabelman, E. (2012). The Effects of Locus of Control and Differentiation of Self on Relationship Satisfaction. Honors Research Thesis. The Ohio state university.
- Ghafari, M; Mahini, Sh. (2015). Study of Relationship Satisfaction of relationships and differentiation With family function of married students. *Journal of Personality & Individual Differences*, 4(3), 39-57 (Persian).
- Gibson, J. M. & Donigian, J. (2006). Use of Bowen Theory. *Journal of addictions & Offender Counseling*, 14(1), 63-79.
- Goldenberg, H., & Goldenberg, I. (2012). *Family therapy: An overview*. Cengage Learning.
- Greene, B. A., Miller, R. B., Crowson, H. M., Duke, B. L., & Akey, K. L. (2004). Predicting high school students' cognitive engagement and achievement: Contributions of classroom perceptions and motivation. *Contemporary educational psychology*, 29(4), 462-482.
- Haber, J. (1984). *An investigation of the relationship between differentiation of self, complementary psychological need patterns, and marital conflict*. New York University.
- Heras, J. E. (2008). *A clinical application of Bowen family systems theory*. Syracuse Family Center.
- Hill, K. T., & Wigfield, A. (1984). Test anxiety: A major educational problem and what can be done about it. *The Elementary School Journal*, 105-126.
- Hooper, L. M., & DePuy, V. (2010). Mediating and moderating effects of differentiation of self on depression symptomatology in a rural community sample. *The Family Journal*, 18(4), 358-368.
- Hosseini, M; Samani, S. (2013). A Study of the Relationship Between the Family Function Dimensions and Self-Regulation in Children. *Journal of Family Research*, 31(8), 305-317. (Persian)

- Hosseini, S & Najafui, F. (2011). The Relationship between Differentiation of Self with Psychological and physical syndrome In women referred to the Counseling Center. *Journal of Woman and family studies*, 11(3), 29-44. (Persian)
- Jahangir, P. (2012). Comparison Family function and marital satisfaction Between Employed and unemployed married women in Tehran. *Educational Administration Research Quarterly*, 12(4), 177-191. (Persian)
- Johnson, P., Thorngren, J. M., & Smith, A. J. (2001). Parental divorce and family functioning: Effects on differentiation levels of young adults. *The Family Journal*, 9(3), 265-272.
- Kerr, M. E., & Bowen, (1988). *Family evaluation: An approach based on Bowen theory*, New York: W. W. Norton.
- Meredith, P., Strong, J., & Feeney, J.A. (2006). Adult attachment, anxiety, and pain self-efficacy as predictors of pain intensity and disability. *Pain*, 123(1), 146-154.
- Miller, R. B., Anderson, S., & Keals, D. K. (2004). Is Bowen theory valid? A review of basic research. *Journal of marital and family therapy*, 30(4), 453-466.
- Mojarad kahani, A & Ghanbari hashemabadi, B. (2011). Evaluating the effectiveness of psychoeducational group interventions on patients with mood disorders Family function. *Journal of Family Counseling & Psychotherapy*, 1(2), 399-412. (Persian)
- Momeni, kh; Alikhani, M. (2013). Relationship between family function, differentiation and resilience to stress, anxiety and depression in married women in Kermanshah. *Journal of Family Counseling & Psychotherapy*, 2(3), 297-320. (Persian)
- Mousavi, M; Haghshenas, H; Alishahi, M & Najmi, B. (2008). Test Anxiety and Some of the individual / associated with it in high school students in Shiraz . *Journal of Research in Behavioural Sciences*, 1(6), 17-25. (Persian)
- Parks-Stamm, E. J., Gollwitzer, P. M., & Oettingen, G. (2010). Implementation intentions and test anxiety: Shielding academic performance from distraction. *Learning and Individual Differences*, 20(1), 30-33.
- Portes, P. R. Howell, S. C. Brown, J. H. Eichenberger, S. Mas, C. A. (1992). Family functions and children post-divorce adjustment. *American Journal of Orthopsychiatry*. Oct 1992. vol 62(4) 613-617.
- Rezaadeh, M., & Tavakoli, M. (2009). Investigating the relationship among test anxiety, gender, academic achievement and years of study: A case of Iranian EFL university students. *Journal of English Language Teaching*. 2(4): 68-74.
- Ryan, C. E., Epstein, N. B., Keitner, G. I., Miller, I. V., & Bishop, D. S. (2005). *Evaluating and treating families: The McMaster approach*. New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Saatchi, M; kamkari, k & Askarian, M. (2009). Psychological tests. Fourth Edition. Tehran. *Virayesh publication*. (Persian)
- Sandage, S. J., & Jankowski, P. J. (2010). Forgiveness, spiritual instability, mental health symptoms, and well-being: Mediator effects of differentiation of self. *Psychology of Religion and Spirituality*, 2(3), 168.

- Sarason, I.G. (1984) Stress, anxiety, and cognitive interference: Reactions to tests. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46(4), 929-938.
- Saghi, H. Rajaei, A. (2009). Examine the relationship between adolescent perception of family function and their compatibility. *Journal of Andisheh va Raftar*, 10(3), 71-77. (Persian)
- Selm, L. J. (2002). *A Family Systems Approach to Treatment of Addictive Disorders: Confluence of Two Existing Constructs* (Doctoral dissertation, La Salle University).
- Silborn, S; Zubrick, S; DeMaio, J; Shepherad, C; Greeffin J. (2006). The western Australian Aboriginal child health survey: strengthening the capacity of Aboriginal children, families and communities. Perthicurtin university of technology and telethon institute for child health research students. *College Student Journal*, 33(2), 312-318.
- Skowron, E.A. (2004). Differentiation of self, personal adjustment problem solving and ethnic group belonging among persons of color. *Journal of Counseling & Development*. 82(5), 80-105.
- Soleymannejad, A. (2009). the effect Of psychodrama in The increasing differentiation of the family in nursing students. *Urmia Medical Journal*, 1(21), 42-52. (Persian)
- Trifoni, A; Shahini, M. (2011). How Does Exam Anxiety Affect the Performance of University Students?. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 2(2), 93-101.
- Wren, D. G., & Benson, J. (2004). Measuring test anxiety in children: Scale development and internal construct validation. *Anxiety, Stress & Coping*, 17(3), 227-240.
- Young, M. E., & Long, L. L. (1998). *Counseling and therapy for couples*. Thomson Brooks/Cole Publishing Co.
- Yousefi, N., Etemadi, O., Bahrami, F., Fatehzade, M., Ahmadi, S., & Bashlide. (2009). Structural relationship between self-differentiation and subjective wellbeing, mental health and marital quality. *Iranian Journal of Psychiatry and Behavioral Science*, 3(2), 4-14.
- Zargar, F; Ashouri, A; Asgharipoor, N; Aghebati, A. (2007). The Comparison of Family Functioning in Patients with Major.

## A study of the relationship between family function and test anxiety and the mediating role of differentiation among students

N. Yosefi<sup>1</sup>, A. Amani<sup>2</sup> & S. Hosseini<sup>3</sup>

### Abstract

Students test anxiety is one of the most important issues that influences young people. Several factors are involved in formation and strengthening of test anxiety which can be noted as family function and differentiation of people. This study examined the relationship between family functioning and anxiety with an eye on the mediating role of differentiation between the male students. This quantitative study using a descriptive and correlational approach was performed through path analysis. Using the multi-stage cluster sampling, we selected 140 students from among high school students in Malayer city as our sample. They filled Family Assessment Device (FAD), the Differentiation of Self Inventory (DSI), and Test Anxiety Questionnaire (TAQ). The data were analyzed through correlation and path analysis using the SPSS and AMOS showing that the family function directly (-0.298) and indirectly (through differentiation) (-0.037) has effects on test anxiety. Furthermore, each variable of family function and differentiation has significant negative relationship with test anxiety.

**Keywords:** Differentiation, family function, students, test anxiety

---

1. Associate Professor of Family Counseling, University of Kurdistan

2. Assistant Professor of Family Counseling, University of Kurdistan

3. Corresponding author: M.A. in Family Counseling, University of Kurdistan hoseinisaleh@gmail.com